

Møte i faggruppa for Verdensarvrådet: 22. januar 2015

Møtested: Storstuggu, Røros, 0930-1300

Sakliste:

Sak 01/15: Innkalling, sakliste, referat

- 1) Godkjenning av innkalling og sakliste
- 2) Godkjenning av referat 4. desember 2014

Sak 02/15: Handlingsprogram regional plan 2015-2017

Denne saken var oppe på møte i faggruppa 4. desember 2014. På dette møtet ble eksisterende handlingsprogram gjennomgått og forslag til nye prosjekter presentert. Det samme ble gjort på møte i Verdensarvrådet 13. januar 2015.

I henhold til vedtak i Verdensarvrådet 1. oktober 2014 skal faggruppa nå vurdere forslagene på bakgrunn av signaler gitt av rådet og innstille et endelig forslag til nytt handlingsprogram til Verdensarvrådet.

Følgende signaler ble gitt på møte i rådet 13. januar 2015:

- Prioritering av fellestiltak, herunder Uthusprosjektet og Grafisk profil og skilting
- Prioritere igangsatte prosjekter som skal videreføres.
- Prioritere prosjekter hvor finansiering og prosjektansvar er på plass.

Diskusjon

- Hvilke prosjekter/tiltak burde videreføres i neste HP?
- Innstilling til Verdensarvrådet

Forslag til

HANDLINGSPROGRAM 2015 – 2017

Regional plan for Røros bergstad og Circumferensen har som ambisjon å sette standard nasjonalt og internasjonalt for god kulturminne- og naturforvaltning, for vedlikehold og istandsetting av kulturminner, og i like stor grad sette standard for god formidling, næringsutvikling og en helhetlig samfunnsplanlegging i sårbare områder.

Kommunene i Circumferensen, Sør-Trøndelag fylkeskommune, Hedmark fylkeskommune, Sametinget, Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Fylkesmannen i Hedmark, Direktoratet for naturforvaltning, Riksantikvaren og Miljøverndepartementet har sluttet seg til følgende intensjonserklæring:

- Målet for verdensarvnomineringen er å ta vare på Røros bergstad og Circumferensen med kulturminner og kulturlandskap for å vise hvorfor bergstaden ble etablert på dette stedet, og hvordan samfunnet fungerte og utviklet seg.
- Det historiske særpreget, kvaliteter og tradisjoner skal være grunnlag og bærende kraft for næringsutvikling, samfunnsutvikling, kulturaktiviteter og gode levekår.
- Bergstaden skal holdes i hevd som levende bysamfunn uten at de spesielle kvalitetene forringes.
- Kulturlandskapene, både de industrielle, agrare og samiske, skal holdes i hevd og være grunnlaget for levende bygder.
- Røros og Circumferensen skal forvaltes etter gjeldende nasjonal lovgivning. Norges mål for verdenarvstedene er at de skal være eksempler på "beste praksis" innen kulturminne- og naturforvaltning og innen formidling av verdensarvverdiene.

Gjennom 2-års handlingsprogram som rulleres årlig, legges det opp til oppfølging av strategiene i regionplanen. Handlingsprogrammet vil vise både fellestiltak og tiltak i enkeltkommuner.

1 FORVALTNING

Utvidelse Uthusprosjektet

FELLESTILTAK 2015

Utgangspunktet for Uthusprosjektet var eldre uthus innenfor vernesona i Røros bergstad. Gradvis har det blitt åpnet opp for også å inkludere bygninger utenfor det gamle sentrum, som f.eks. seterfjøsset til Rasmusgården i Bergmannsgata. Med utvidelsen av verdensarvområdet er det naturlig å se for seg en utvidelse av prosjektet til også å omfatte resten av Circumferensen.

Siden oppstarten av prosjektet i 1995 er det bygd opp høy kompetanse i prosjektet på reparasjon og vedlikehold av antikvariske bygninger. Denne kompetansen er det naturlig å utvide for hele verdensarvområdet. En utvidelse av prosjektet vil imidlertid forutsette at overføringene til prosjektet fra statlige myndigheter økes betraktelig. I tillegg kommer behovet for en større bestand av kvalifiserte håndverkere til å utføre istandsettingsarbeidene. Det må også settes av midler til registreringsarbeid av bygninger og konstruksjoner som kan være aktuelle å innlemme i prosjektet.

Registreringsarbeidet i de ulike kommunene er godt i gang. Så langt er det registrert 253 bygninger i Tolga, 454 bygninger i Os, 10 i Engerdal 66 i Holtålen og 972 i Røros. Det gjenstår blant annet å få registreringene inn på skjema. Videre er det laget avtaler om et pilotprosjekt i hver kommune. Det første prosjektet er allerede ferdigstilt (Holtålen), mens de øvrige vil bli ferdigstilt utover våren og sommeren 2015. I 2015 vil hver kommune bli kontaktet for å starte en prosess med å lage en avtale om videre deltagelse i Uthusprosjektet.

ANSVAR:	Røros kommune/Riksantikvaren
I SAMARBEID MED:	Øvrige kommuner, håndverksbedrifter
FINANSIERING:	Riksantikvaren post 72.9(65 %), kommunen(15 %) og eier (20 %)

Forurensning i Nordgruvefeltet

RØROS KOMMUNE 2015-2016

Formålet med prosjektet er å hindre videre forurensingen av Litjfjellsjøen i Nordgruveområdet. Dette skal gjøres ved å lede den forurensete avrenninga i ei vassrenne fra 1700-tallet, forbi Litjfjellsjøen og ned i Orvsjøen – som allerede er sterkt forurenset og død

hva angår dyreliv. For å kunne gjøre dette må vassrenna settes i stand. Parallelt med dette/ i etterkant av, prosjektet vil det bli drevet forskning på hvilke virkninger tiltaket med å flytte forurensning har på naturen og miljøet i området og virkningen på vannkvaliteten og dyrelivet i Litjfjellsjøen.

Det ble utarbeidet kostnadsoverslag av Rørosmuseet for arbeidet med å sette i stand vassrenna i 2012. Arbeidet ble da beregnet til å komme på kr. 620 000,-. Dette tallet er ikke oppdatert til 2015 priser. På finansieringssida så har en mottatt tilskudd fra Riksantikvaren på kr. 286 000,- og et tilskudd på kr. 200 000,- fra Miljødirektoratet. Det siste tilskuddet er gitt under forutsetning av at Direktoratet for Mineralforvaltning, DIRMIN, gir et tilsvarende tilskudd. DIRMIN har gitt avslag på søknad om tilskudd. Miljødirektoratet vil imidlertid opprettholde sitt tilskudd dersom det skaffes kr 200 000,- fra andre aktører.

Det er videre etablert kontakt med forskningsinstitusjoner med tanke på framtidig forskning på det biologiske livet i Litjfjellsjøen.

Det er gjennomført et ryddeprosjekt av vannrenna med skoleklasser fra Røros videregående skole.

ANSVAR: Røros kommune
I SAMARBEID MED: Grunneiere, offentlig forvaltning og forskningsinstitusjoner
FINANSIERING: Røros kommune, samt at det søkes midler fra aktuelle offentlige instanser

Muggruva

HOLTÅLEN KOMMUNE 2015-2017

En ønsker å formidle historien for plassen. Det lages en formidlingsplan som bl.a kan danne grunnlag for å søke om midler til gjennomføring. Sentrale spørsmål er: Hvilken modell skal en arbeide etter? Hvor skal "lista legges"? Hva skal formidles? Viktig å lage en plan som viser hva som skal formidles og hvordan. Planen blir viktig for å skaffe finansiering til gjennomføring.

ANSVAR: Holtålen kommune
I SAMARBEID MED: Sør-Trøndelag fylkeskommune, Røros kommune, verdensarvkoordinator, Rørosmuseet og Statskog.
FINANSIERING: Verdensarvmidler og midler fra Sør-Trøndelag fylkeskommune

Dokumentasjon og sikring av ruinene etter Dragås smeltehytte/ Eidet

HOLTÅLEN KOMMUNE 2015-2017

Det utarbeides en skjøtselsplan for områdene. Planen danner grunnlaget for et mulig årlig tilskudd (verdensarvmidler) til skjøtsel av områdene. En ønsker å formidle historien for begge plassene. Det lages en formidlingsplan som bl.a kan danne grunnlag for å søke om midler til gjennomføring.

Spesifikk for Dragås smeltehytte:

Ruinene etter Dragås smeltehytte og røstplassen ble avdekket av flom i august 2011. Ukjente

konstruksjoner kom til syne. Dokumentasjon, registrering og kartlegging, samt undersøkelser av stratigrafien i avdekte massenesnitt. Eksterne personer engasjeres til dette.

ANSVAR: Holtålen kommune

I SAMARBEID MED: Sør-Trøndelag fylkeskommune, Røros kommune, verdensarvkoordinator, Rørosmuseet og Statskog.

FINANSIERING: Verdensarvmidler og midler fra Sør-Trøndelag fylkeskommune

«Rødbrakka» Bjørgåsen

KILLINGDAL FJELLSTUE I SAMARBEID MED HOLTÅLEN KOMMUNE

Ta vare på gruveutstyret/materiellet i «Rødbrakka» og formidle historien om plassen og utstyret. Det utarbeides en plan for hvordan en skal presentere utstyret/materiellet og formidle historien. Planen vil danne grunnlag for å søke om midler til gjennomføring.

ANSVAR: Killingdal fjellstue i samarbeid med Holtålen kommune.

I SAMARBEID MED: Næringsliv, Sør-Trøndelag fylkeskommune, Røros kommune, verdensarvkoordinator og Rørosmuseet.

FINANSIERING: Privat kapital + offentlige tilskuddsordninger/støtte

Reguleringsplan Femundhytten

ENGERDAL KOMMUNE 2015-2017

Parallelt med fredningssak planlegges både en driftsplan og reguleringsplan. Driftsplanen skal legge til rette for videre drift av stedet, med utgangspunkt i drivers ambisjoner og rammebetingelser og muligheter gitt av verdensarvstatusen. Reguleringsplan skal sikre en lovforankring for arealbruk, for å sikre kulturminner, almennhetens tilgang, og næringsgrunnlaget.

1. Plan for drift av stedet og bruk av arealene.

ANSVAR:

Engerdal kommune

I SAMARBEID MED:

Hedmark fylkeskommune, Femundshytten, øvrige grunneiere

FINANSIERING:

Femundshytten, Engerdal kommune (arbeidstid)

2

Utarbeide reguleringsplan ihht Pbl.

ANSVAR:

Engerdal kommune

I SAMARBEID MED:

Riksantikvaren, Hedmark fylkeskommune i forhold til

reguleringsplan i forb. med fredningsarbeidet, og med pågående

kommuneplanarbeidet, Femundshytten, øvrige grunneiere.

FINANSIERING:

Søke eksternt tilskudd??

Registrering, restaurering og skjøtsel av gamle tørmurer

TOLGA KOMMUNE 2015-2017

Det er gjennom tidene brukt mye naturstein til muring av terrasser, avgrensninger i terrenget, fjøsbygg m.m. , noe som er typisk for Tolga.

ANSVAR: Tolga kommune

I SAMARBEID MED:

FINANSIERING: SMIL-midler 151 000, Tolga kommune 150 000, Eksterne tilskudd 150 000.

Kartlegging av køltomtene fra kobberverkstida

TOLGA KOMMUNE 2015-2017

Køltilvirkning ga sysselsetting til svært mange i bergverkstida. Nye bygder som Hodalen, Holøydalen og Øversjødalen skyldes i stor grad denne virksomheten. Sammen med utbytte av gårdsdriften ga det en brukbar levevei i den tida.

ANSVAR: Tolga kommune

I SAMARBEID MED:

FINANSIERING:

Kartlegging av gamle ferdselsveier

TOLGA KOMMUNE 2015-2017

Transportvirksomheten var formidabel i bergverkstida. Nesten hver eneste gard i nåværende Tolga kommune var involvert i verkstransport. Kølforbruket var enormt (32 000 hestlass i 1746). Malm og røstved skulle fraktes til hyttene, settved til gruvene og tømmer til verkets bygninger m.m. Dessuten måtte store mengder levnettsmidler hentes i Trondheim og andre steder.

All tungtrafikk gikk om vinteren med hest/okse og slede. Det ble kjørt etter vassdrag fra Røros, så her var behovet for overnatting stort.

ANSVAR: Tolga kommune

I SAMARBEID MED:

FINANSIERING:

Forvaltning etterreformatorkisk arkeologi, Røros bergstad

FELLESTILTAK 2015 (prøveprosjekt som tar sikte på permanent ordning)

Ved nødvendige gravearbeider (strøm/tele/VVS/drenering etc.) innenfor den historiske bebyggelsen i bergstaden må det vurderes om det aktuelle tiltaket kan komme i berøring med bevarte kulturlag eller andre arkeologiske strukturer under markoverflaten. I så fall overvåkes arbeidene av arkeolog og eventuelle kulturminner dokumenteres. Som et prøveprosjekt for 2015 kan det anslås et arbeidsomfang på i størrelsesorden 1 ukeverk i felt og 2 dagsverk til etterarbeid.

ANSVAR: Sør-Trøndelag fylkeskommune

I SAMARBEID MED: Røros kommune

FINANSIERING: Riksantikvaren, med egeninnsats fra fylkeskommune og kommune

Til inndekning av dette foreslås følgende budsjett:

40 timer feltarbeid/kjøring á kr 750: 30 000,-

15 timer etterarbeid á kr 550: 8 250,-
Sum: 38 250,-

2 KUNNSKAP

Kobberverkets betydning for samiske levekår

FELLESTILTAK 2015

Det har vært lite fokus på bergverkvirksomhetens innvirkning på samisk liv og virke i Circumferensen. Reindriften som er en samisk hovednæring har vært under endring over tid. Spørsmålene som stilles er hvordan endringer reindriften har skjedd i forhold til konjunktorene i bergverkets virksomhet. Kan svarene som søkes gi ny kunnskap om tilpasningsevne og utviklingsmuligheter for denne næringa i dagens samfunn?

ANSVAR: Sør-Trøndelag fylkeskommune

I SAMARBEID

MED:

FINANSIERING: Søker tilskudd fra Regionalt forskningsfond, mm

Sikring og ivaretagelse av arkivet etter handelshuset Engzelius

RØROSMUSEET 2015-2017

Dette arkivet består av innbundne dagbøker, kassebøker, regnskap, kopibøker og korrespondanse m.m. av stor historisk verdi. Arkivet går helt tilbake til ca. 1820 og inneholder svært viktig dokumentasjon på regionens handelshistorie.

Arkivet er beregnet til mellom 40 og 50 hyllemeter. Arkivet har vært oppbevart relativt fuktig og deler kan gå tapt dersom det ikke blir sikret relativt raskt. Materialet må avfuktes og muggsaneres. Deretter bør det ordnes og katalogiseres, og tilrettelegges for formidling.

Kostnad: ca 500.000,- av dette 300.000 til avfukting og muggsanering.

ANSVAR: Rørosmuseet

I SAMARBEID MED:

FINANSIERING: Foreløpig ikke avklart.

3 Formidling

Grafisk profil og skilting

FELLESTILTAK 2015

Logo: Det foreslås at det utarbeides en egen logo for verdensarv Røros bergstad og Circumferensen. Den kan brukes friere enn UNESCOs verdensarvlogo, også i kommersiell sammenheng, og gjerne i sammenheng med UNESCOs for å markere hvilken verdensarv det er snakk om. Alt som utgår fra Verdensarvrådet og all skilting bør være merket med denne logoen.

Grafisk profil: Logoen bør inngå i grafisk profil for brosjyrer, brev etc.

ANSVAR: Verdensarvrådet/ sekretariatet

FINANSIERING: Ordinær drift/ tilskudd fra RA (Noe er allerede avsatt)

Skilting: Det er behov for enhetlig skilting med innenfor hele området. Nedenfor listes de typene skilting som kan være aktuelle.

- 1) Vegvesenskilt og vegvesenets opplysningstavler
- 2) Opplysningsskilt ved viktige kulturmiljøer i Circ. F. eks. ved gruveområder, smeltehytter med mer.
- 3) Merking av ferdselsveier. Førsteprioritet vintervegen fra Tufsingdal til Røros.
- 4) Veivisere frem til viktige kulturmiljøer
- 5) Offisiell bronseplakett som avdukes ved en spesiell anledning.

Arbeidet med skilting er allerede startet med nedsettelse av arbeidsgruppe. Det er besluttet å ta utgangspunkt i Rørosmuseets skilt.

ANSVAR: Verdensarvrådet.
I SAMARBEID MED: Sekretariatet, Rørosmuseet, kommunene, fylkeskommunene og Riksantikvaren.

Formidling av verdiene i og kunnskapen om verdensarven og kulturarven

FELLESTILTAK 2015

Formidlingen av verdensarven blir i stadig større grad digital. Røros gjorde et løft i 2005, med www.verdensarvenroros.no, et samarbeid mellom Røros kommune v/ biblioteket, Sør-Trøndelag fylkesbibliotek og Rørosmuseet. Etter utvidelsen av verdensarvområdet er utfordringene innen både dokumentasjon og formidling blitt mye større, samtidig som den tekniske utviklingen med mobile enheter gir nye muligheter.

Gjennom digitaltmuseum.no er det etablert en nasjonal plattform som henter ut formidlingsdata fra museenes egne baser. Dette prosjektet skal legge til rette for at formidlingen på nett og mobile enheter kan hente ut informasjon fra samme base, men i riktig brukerkontekst, og gi brukerne den kunnskapen de har behov for i den situasjonen de er i. Prosjektet skal ta høyde for at ny dokumentasjon kan implementeres i formidlingsløsningen fortløpende i framtida.

ANSVAR: Røros kommune/ Rørosmuseet, Nord-Østerdalsmuseet.
I SAMARBEID MED: Riksantikvaren
FINANSIERING: Prosjektet er delfinansiert gjennom fylkesmannens skjønnsmidler.

Brosjyre for Femundshytten

ENGERDAL KOMMUNE 2012

Informasjon om stedet, historien, besøksmuligheter. Utformes etter samordnet grafisk profil.

ANSVAR: Engerdal kommune
I SAMARBEID MED: Femundshytten
FINANSIERING: Riksantikvaren, Fylkeskommune

Fullføring av «Fossparken» og etablering av et informasjonspunkt rettet mot verdensarven

TOLGA KOMMUNE 2015-2017

Ved fossen i elva Tolga ble en av kobberverkets viktigste smeltehytter anlagt. Her var ingen fast bosetting fra før, men på kort tid utviklet det seg et lite bysamfunn, slik som på Røros. Kobberverket la til rette med bebyggelse langs to gateløp. Dette preger bebyggelsen fortsatt. Deler av slagghaugene er nå bebygde, men en kan fortsatt se tippskråningene ned mot elva.

Smeltevirksomheten på Tolga varte i mer enn 200 år. Da det ble slutt på driften, ble verksbygningene revet. Senere har Tolga kommune anlagt park innunder fossen, «Fossparken», der det er plassert skulpturer som skal symbolisere den tidligere virksomheten. Dette er allerede en naturlig møteplass i mange sammenhenger. Her ved Malmplassen og Fossparken møtes fylkesvegene 30 og 26. Reisende fra sør (30) og delvis fra øst (26) får her sitt første møte med verdensarven Røros bergstad og Cirkumferensen.

Det er derfor naturlig å legge til rette for et informasjonspunkt her på gamle «Tolgen hytteplass».

Det lokale verdensarvrådet på Tolga har utarbeidet planer for å fullføre tiltakene ved fossen (350 000 eks. mva.), og dessuten lagt planer for å sette i stand den gamle kraftstasjonen (bygd i 1913) til historisk informasjon/ et museum (700 000-11 000 000 eks. mva.) Driften av et museum vil i tillegg kreve noe bemanning i turistsesongen. Tolga kommunestyre har imidlertid vedtatt å rive kraftstasjonsbygningen, og i stedet lage et enklere info-opplegg på denne tomten (700 000 eks. mva.) der det ikke vil være behov for noe bemanning.

ANSVAR: Tolga kommune

I SAMARBEID MED:

FINANSIERING: Tolga kommune 800 000,- Eksterne tilskudd 250 000,-.

Utarbeiding av informasjon, informasjonsbrosjyrer og skilting for Tolgen Hytteplass

TOLGA KOMMUNE 2015-2017

Målgruppa kan være turister, men også bygdefolk, og ikke minst den oppvoksende slekt. Det er viktig at informasjonen tilpasses ulike målgrupper enten den er skriftlig eller muntlig. Norsk, engelsk og tysk bør være en selvfølge.

Det er å håpe på at en gjennom disse oppleggene greier å nå mye av bygdefolket slik at de etter hvert får en forståelse og respekt for verdiene. Lykkes det vil en i neste omgang ha mange ambassadører for verdensarven. Barnehager og skolebarn er svært viktig å ha kontakt med. Når ungdom reiser ut, har de kanskje med seg en ballast fra et bra og spennende lokalsamfunn; en identitet som frister dem tilbake til hjemstedet.

ANSVAR: Tolga kommune

I SAMARBEID MED:

FINANSIERING:

Gruvedrifta i Vingelen

TOLGA KOMMUNE 2015-2017

En vet ganske mye om virksomheten i Gruvvola og andre steder i bygda, men det er likevel grunn til å arbeide videre med dette stoffet.

ANSVAR: Tolga kommune

I SAMARBEID MED:

FINANSIERING:

Hyttarbeider, kølbrenner, gardbruker og ferdselsbonde

TOLGA KOMMUNE 2015-2017

For å berge seg og familien gjennom skiftende tider og i en barsk natur, lærte de som bodde her seg til å drive med mange virksomheter.

ANSVAR: Tolga kommune

I SAMARBEID MED:

FINANSIERING:

4 NÆRING

«Tolga dyrker måltidet» - Ta vare på og videreutvikle lokale tradisjoner innen mat, musikk og kultur

TOLGA KOMMUNE 2015-2017

Ta vare på og videreutvikle lokale tradisjoner innen mat, musikk og kultur.

ANSVAR: Tolga kommune

Femund II –verneverdig fartøy

FELLESTILTAK

2015-2017

Opprustning/ vedlikehold av brygger, vedlikehold av fartøy.

ANSVARLIG:

AS Femund

I SAMARBEID MED:

Riksantikvaren, Fylkeskommunene

FINANSIERING:

Riksantikvaren, Kulturminnefondet, fylkeskommunene, egen

Sak 03/15: Utstilling med tema verdensarv

- Orientering ved John A. Bryde, Norges Verdensarv

Sak 04/15: Evt.